

2023, 12 (3), 1546-1575 | Araştırma Makalesi

Dürtme Teorisi Çerçevesinde Türk Yükseköğretiminde Göç Eğitimi: Politika, Müfredat ve Kurumsal Gelişim

Serkan ÖKTEN¹

Öz

Göç olgusunda toplumsal uyum tek yönlü değil göçmenlerin yanı sıra yerel halkın da katılımıyla çift yönlü bir süreçtir. Kamu politikasında politika yapımcılarının bu doğrultuda yerel halkın katkısını sağlamak için zorlayıcı politikalar yerine özgür seçim sunan dürtme teorisi gibi teşvik edici politikalar benimsemesi önemlidir. Bu çalışmada, Türkiye'deki yükseköğretim kurumlarının göç konusunda öğrencileri bilgilendirmek, akademik çalışmalarını desteklemek ve bu kapsamda ürünler ortaya koymak için hangi araçları ne şekilde ve ne yoğunlukta kullandığının ortaya konulmasının yanı sıra bu konudaki eksiklikleri gidermek için dürtme teorisi çerçevesinde destekleyici kamu politikası önerileri sunulması amaçlanmaktadır. Araştırmanın kapsamını; göç konusunda verilen idari ve sosyal bölümlerdeki lisans dersleri, yapılan tezler, uygulama ve araştırma merkezleri ve YÖK 100/2000 Doktora Burs programları oluşturmaktadır. Söz konusu çalışmada kurumsal verilerin ve yazılı belgelerin içeriklerinin titizlikle ve sistematik şekilde analiz edilerek nitel araştırma yöntemlerinden birisi olan doküman analizi kullanılmıştır. Araştırma bulguları dürtme teorisi çerçevesinde değerlendirilerek öneriler sunulmuştur. Araştırma bulgularında siyaset bilimi, kamu yönetimi ve uluslararası ilişkiler bölümlerinin %30,8'de göç konulu ders verildiği, 33 uygulama ve araştırma merkezlerinin göç konusunda faaliyet gösterdiği ayrıca geçici koruma altındaki Suriyelilerin en fazla bulunduğu 10 ilden 3'ünde uygulama ve araştırma merkezinin yer almadığı görülmüştür. Göç konusunda YÖK 100/2000 doktora burs programı kapsamında ilk etapta tanınan önceliğin zamanla azaldığı anlaşılmıştır. 2011 yılıyla yoğunlaşmaya başlayan söz konusu içerikteki tezlerin ise 2022 yılıyla azalmaya başladığı tespit edilmiştir. Çalışmanın sonucunda dürtme teorisine uygun olarak özgür seçimi sağlayacak idari ve sosyal bölümlerin tamamında göç konusunda daha fazla seçmeli lisans dersine müfredatta yer verilmesi önerilmektedir. Çok sayıda göçmen barındıran şehirlerdeki göç araştırma merkezlerinin sayısını artırmak için ilgili kamu kurumlarından eğitim ve materyal desteği sağlanmalıdır. YÖK 100/2000 Doktora Burs programlarında göç konusunda konu ve bölüm çeşitliliğinin ve kamu, akademi ve sivil toplum eliyle göç konulu tezlere verilen bursların sayısı ve miktarının artırılmasının da alana olumlu yönde katkı sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Göç, Yükseköğretim, Toplumsal Uyum, Dürtme Teorisi, Kamu Politikası.

Ökten, S. (2023). Dürtme Teorisi Çerçevesinde Türk Yükseköğretiminde Göç Eğitimi: Politika, Müfredat ve Kurumsal Gelişim . İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi , 12 (3) , 1546-1575 .
<https://doi.org/10.15869/itobiad.1227296>

Geliş Tarihi	31.12.2022
Kabul Tarihi	11.09.2023
Yayın Tarihi	30.09.2023
*Bu CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makaledir.	

¹ Dr., T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, Ankara, Türkiye, sokten@yahoo.com, ORCID 0000-0001-9531-3373

2023, 12 (3), 1546-1575 | Research Article

Migration Education in Turkish Higher Education in the Framework of Nudge Theory: Policy, Curriculum and Institutional Development

Serkan ÖKTEN¹

Abstract

In the phenomenon of migration, social cohesion is not a one-way process, but a two-way process with the participation of local people as well as immigrants. In public policy, it is important for policy makers to adopt encouraging policies such as the nudge theory, which offers free choice, instead of coercive policies, in order to ensure the contribution of local people in this direction. In this study, it is aimed to present supportive public policy proposals within the framework of the nudge theory in order to eliminate the deficiencies in this subject, as well as to reveal which tools, how and to what extent, to inform students about migration, to support academic studies and to produce products in this context. The scope of the research; Undergraduate courses, theses, application and research centers and YÖK 100/2000 PhD Scholarship programs in the administrative and social departments on migration. In the aforementioned study, document analysis, one of the qualitative research methods, was used by analyzing the contents of institutional data and written documents meticulously and systematically. The research findings were evaluated within the framework of the nudge theory and suggestions were presented. According to the research findings, 30.8% of the departments of political science, public administration and international relations give courses on migration, 33 application and research centers operate on migration, and in 3 of the 10 provinces where the Syrians under temporary protection are the most, there are no application and research centers are found. It has been observed that the priority given at the first stage within the scope of YÖK 100/2000 doctoral scholarship program on migration has decreased over time. It has been determined that the theses in the mentioned content, which started to intensify in 2011, started to decrease as of 2022. As a result of the study, it is suggested that more elective undergraduate courses on immigration should be included in the curriculum in all of the administrative and social departments that will provide free choice in accordance with the nudge theory. In order to increase the number of migration research centers in universities in cities with large numbers of immigrants, educational and material support should be provided from relevant public institutions. It is thought that increasing the diversity of subjects and departments on migration in YÖK 100/2000 Doctoral Scholarship programs and the number and amount of scholarships given to theses on migration by the public, academia and civil society will contribute positively to the field.

Keywords: Migration, Higher Education, Social Cohesion, Nudge Theory, Public Policy.

Ökten, S. (2023). Migration Education in Turkish Higher Education in the Framework of Nudge Theory: Policy, Curriculum and Institutional Development . Journal of the Human and Social Science Researches , 12 (3) , 1546-1575 . <https://doi.org/10.15869/itobiad.1227296>

Date of Submission	31.12.2022
Date of Acceptance	11.09.2023
Date of Publication	30.09.2023
*This is an open access article under the CC BY-NC license.	

¹ Dr, Presidency of the Republic of Türkiye Directorate of Communications, Ankara, Türkiye, sokten@yahoo.com, ORCID 0000-0001-9531-3373

Giriş

Göç Türkiye'nin gündeminde daima yer alan bir olgu olmuştur (Tezcan, 2019, s.61). Göçle beraber politik, finansal ve çevresel bir takım sorunlar meydana gelmektedir. Türkiye'nin tarihinden edindiği tecrübelerle göç sorunlarına yönelik yeterince yapısal ve sürdürülebilir önlemleri hayata geçiremediği yönünde eleştiriler bulunmaktadır. Bununla birlikte Türkiye'nin özellikle son dönemde her alanda yaşadığı ilerlemeyle birlikte stratejik coğrafi konumu onu her zamankinden fazla bir geçiş ve göç alan ülke haline getirmiştir (Demir, 2022, s.137). Bu durum göç ve toplumsal uyum tartışmalarını da beraberinde getirmiştir. Eğitim ise toplumsal uyumun sağlanmasında ilk akla gelen araç konumundadır. Göçmenlere yönelik eğitim konusunda her alanda devlet, uluslararası kuruluşlar ve STK'lar eliyle uygulamalar yürütülmektedir.

Diğer taraftan, uyum politikaları çerçevesinde göçmenlere eğitim verilmesi ve sonuçları konusunda çok sayıda araştırmaya ve sonuçlarına ulaşmak mümkündür. Ancak, yerel halkın bu çerçevede ne derece göç konusunda eğitim aldığı ve bunun sonuçlarının nasıl olduğu konusunda çok az sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu durum aslında uluslararası hakları bulunan göçmenlerin bu hakları yokmuş düşüncesinin ve toplumsal uyum sağlanması görevinin sadece göçmenlerde olduğu yönündeki genel kamuoyu algısının da akademideki bir tezahürü olarak görülebilir.

Yerel halkın da uyumun tarafı olmak için gayrette bulunma yönünde bir görevi muhakkak ki hukuki olarak bulunmamaktadır. Ancak toplumların geleceğini imar edecek olan politika yapıcı ve karar alıcıların bir noktada gelecek vizyonu belirleme görevi çerçevesinde göç ve uyum konusunda da uzun vadeli planlamalar yapması bir gerekliliktir. Dolayısıyla göçmenlerin uyumunu sağlayıcı politikaların yanında yerel toplumun kendi algı ve önyargıları çerçevesinde göç konusunu kavraması yerine hukuki ve akademik perspektifte kavraması sağlanmalıdır.

Göç konusunun toplumda daha iyi şekilde anlaşılmasını sağlamak üzere topluma yönelik eğitimler düzenlenmesi gereği önemli bir konudur. Bu gereklilik kamuoyuyla paylaşılan yanlış bilgilere zemin hazırlayan psikolojik ve sosyolojik ortamdan beslenen eksik, doğru olmayan, yanlı ve yönlendirici manipülatif bilgi ortamının varlığından kaynaklanmaktadır (Erdil, 2020, s.83).

Bu doğrultuda politika yapıcılar tarafından yerel halkın göçmenlerin haklarını ve daha uyumlu bir toplum için neler yapılması gerektiğini bilmesini sağlayacak bir politika tasarımı oluşturulmalıdır.

Bu politikalar bu durumun yerel halkta tepki yaratmasına neden olacak şekilde zorlayıcı olmaktan çok bu yönde gönüllü tercihte bulunmalarını sağlayacak nitelikte olmalıdır. Sosyal bilimlerde kullanılan dürtme teorisi buna uygun bir araç niteliğindedir. Bu teorinin göç ve göçmenler konusunda kendi tercihleri çerçevesinde yerel halkı bilinçlenmeye yönlendirmesi mümkündür. Bu kapsamdaki bir uygulamanın bir yönü de özellikle yükseköğretim de dürtme teorisi çerçevesinde öğrenci ve akademisyenler tarafından göç eğitim, araştırma ve ürünlerine yönelmesi ve öncelikle tercih edilmesinin sağlanmasıdır.

Söz konusu durum Türkiye örneğinde ele alındığında temel belge olarak yayımlanan 2018-2023 Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı karşımıza çıkmaktadır.

Belgede 1 Numaralı Stratejik Öncelik “Toplumsal Uyum” belirlenmiş bu kapsamda üç “Stratejik Amaç” ortaya konulmuştur. Bu Stratejik Amaçların ilki olarak “Göçe ve göçmenlere ilişkin toplumsal algının ve yabancılara yönelik tutumun toplumsal uyuma katkı sağlayacak şekilde yönetilmesi” gösterilmiştir.

Bu Amacı gerçekleştirmek için ise “Hedef” olarak “Göçmenlere yönelik toplumsal kabul düzeyinin güçlendirilmesi” ve “Göçmenlere yönelik olarak toplumsal kabulü arttırmak için gerekli tedbirlerin alınması” belirlenmiştir. Bu kapsamda bakıldığında uyumun yerel halk boyutunun da Stratejik öncelik olarak Amaç ve Hedeflerle ortaya koyulduğu görülmektedir.

Bununla birlikte “göçmenlere yönelik toplumsal kabul düzeyinin güçlendirilmesi” hedefi çerçevesinde “1.1.3. Toplumun göçmenlere ilişkin algısının araştırılması ve olumlu algının desteklenmesine yönelik farkındalık çalışmaları yapılması” ve “1.2. Göçmenlere yönelik olarak toplumsal kabulü arttırmak için gerekli tedbirlerin alınması” Hedefi çerçevesinde “1.2.3. Göç bağlamında eşitlik, toplumsal uyum, toplumsal güven gibi konularda bilimsel araştırmaların desteklenmesi” konularının yükseköğretimde göç konusunda yapılacak düzenleme ve çalışmalara temel teşkil etmesi beklenebilir. Ancak bu konuda doğrudan yükseköğretime ilişkin bir hedef ve gösterge ortaya konulmamıştır. Diğer taraftan, Stratejik Öncelik 3: “Eğitim ve Uyum” başlığı altında “Göçmenlerin yükseköğretime erişiminin desteklenmesi” üçüncü Hedef olarak açık bir şekilde ifade edilmiştir.

Yapılan kamusal irade beyanı aslında toplumsal uyum için yerel halkın da uyuma katkı sunmasını sağlayacak şekilde uygulamaların önünü açarken tasarlanmamış bir dürtme etkisini de işaret etmektedir. Dolayısıyla bu yöndeki eksikliklerin tespit edilerek öneriler seti ortaya koymak karar vericiler için de kolaylaştırıcı bir araç olacaktır.

Bu çalışmada, Türkiye’deki yükseköğretimde göç eğitimi konusunda mevcut durumu ortaya koymanın yanı sıra göçmenlerle toplumsal uyumu sağlamada yerel halkın dürtme teorisi çerçevesinde oluşturulacak ve yükseköğretimde uygulanacak politikalarla bu sürece katkısı sunmasını sağlamak için öneriler seti sunulması amaçlanmıştır.

Göç Olgusu ve Kavramsal Çerçeve

Genel anlamda göç kavramı bireysel ya da topluluk şeklinde maddi, toplumsal, kültürel, politik ve güvenlik vb. gerekçelerle bulunulan yerden başka bir yere gidilmesi olarak bilinmektedir (Özdemir, 2018, s.1338). Diğer bir ifadeyle göç, insanların dinsel, ekonomik, sosyal veya siyasi nedenler sonucu yaşamlarını sürdürdükleri yerleri değiştirmesi olarak tanımlanmaktadır (Uslu, 2022, s.106). Kısaca göç, kişinin kendi isteği ya da isteği dışında gelişebilen yer değiştirme olgusudur. Sonucunda kişinin gittiği yerde yeni bir hayat kurması ve bu yönde devam yaşamına etmesi göçü toplumsal olduğu kadar bireysel bir süreç olarak ortaya çıkarmaktadır. Dolayısıyla, göç eden kişi “göçmen” olarak yeni bir isimle tanımlanmaktadır (Erol ve Ersever, 2014, s.49).

Bununla birlikte doğup büyüdüğü ülkeyi çeşitli nedenlerle terk etmek durumunda kalan kişiler göçmenin yanı sıra farklı adlar altında adlandırılmaktadır. Günlük kullanımda özensiz şekilde ifade edilen bu tanımlamalar aslında hukuksal bir karşılığa sahiptir. Buna göre sığınmacı, mülteci ve yabancı bu kapsamda kullanılan tanımlamaların başında gelmektedir.

Sığınmacı gittiği ülkede sığınma talebinde bulunmuş ve halen yaptığı başvuru değerlendirmede olan, mülteci ise yaptığı başvurusu kabul edilen göçmen olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla hukuki olarak mülteci sığınmacıdan farklı ayrıcalıklara sahiptir (Tamer, 2020, s.2815). Geçici koruma statüsü büyük ölçüdeki kitlesel göç nedeniyle bireysel olarak uluslararası koruma başvurusunun karşılanmasının mümkün olamaması halinde yürütülen acil ve geçici bir koruma tedbirini ifade etmektedir. (T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2016, s.72). Geçici koruma statüsü bu kapsamda hukuki bir durumu temsil etmektedir. 2011 yılında yaşanan iç çatışmalar sonrası ülkelerini terk ederek büyük kitleler halinde Türkiye'ye gelen Suriyeliler de bu kapsamda yer almaktadır.

Göç olgusu kavramsal olarak farklı yönleriyle kategorize edilmekte ve tanımlanmaktadır. Buna göre; en bilinen kategoriler ülke sınırı esasına göre, göç kararının alınmasına ve oluşumuna göre göç çeşitleridir.

Ülke sınırlarına göre göçler iç ve dış göçler olarak kategorize edilmektedir. İç göç bir ülke sınırları içerisinde farklı bölgeler arasında geçişle gerçekleşirken, dış göç ise ülke sınırlarını aşarak başka bir ülke sınırları içerisine yapılan göç hareketini ifade etmektedir (Sağlam, 2006, s.34)

İç göçü tetikleyen nedenlerin başında zorlu coğrafi şartlar, doğal kaynakların adaletsiz dağılımı, dengesiz ekonomik ve sosyal bölgelerin oluşması sonucu bölgeler arasında farklılaşmaların yanı sıra ayrışmalar gelmektedir (Başel, 2011, s.540). İç göçler, kırdan-kıra, kırdan-kente, kentten-kente ve kentten-kıra olmak üzere farklı yönlerde olabilmektedir (Çelik, 2005, s.167).

Dış göç ise bir ülke vatandaş ya da topluluklarının diğer bir ülkeye ülkelerindeki yaşama zorlukları nedeniyle yaptıkları göç hareketleri olarak tanımlanmaktadır (Beşirli ve diğerleri, 2017, s.230).

Göç nedenleri bakımından zorunlu ve gönüllü olmak üzere iki kategoride değerlendirilmektedir (Şanlıöz, 2016, s.140). Göç kararının alınması isteğe bağlı gerçekleştiğinde gönüllü, baskı ve zor altında gerçekleştirildiğinde ise zorunlu olarak adlandırılmaktadır (Tüm, 2016, s.113).

Zorunlu göç kişinin iradesi haricinde oluştuğundan, kişide yarattığı sosyo-psikolojik etki de gönüllü göçten farklı olarak olumsuz seyretmektedir (Erkan ve Erdoğan, 2006, s. 82). Zorunlu göçün ilk örneği ilkel göç olarak tanımlanan avcılık ve toplayıcılık döneminde yaşanmış ilkel kabilelerin hayatlarını sürdürmek için gıda ve mekân arayışıyla yaptıkları yer değiştirmelerdir (Çağlar, 2018, s.33).

Oluşum durumu çerçevesinde göçler bireysel, kitlesel ve zincirleme göç olarak ayrılmaktadır. Bireysel göç sadece bir kişi için değil aynı zamanda bir çekirdek için de kullanılan göç tanımıyla çok sayıda insanın yapmış olduğu yer değiştirme ise kitlesel göç olarak adlandırılmaktadır (Özdemir, 2008, s.21). Daha önce göç eden aile ya da akraba ile süren ilişki sonrası alınan kararla yapılan göç ise zincirleme göç olarak tanımlanmaktadır (Aktaş ve Öztekin, 2017, s.223)

Göç yapılış amaçları bakımından çalışma ve sığınma gibi kategorilere ayrılırken göç edilen yere gidiş yöntemi çerçevesinde yasal ve yasa dışı göç olarak ayrıca tanımlanmaktadır (Şanlıöz, 2016, s.140). Düzensiz göç ise gelişmemiş ülkelerde sosyal ve ekonomik imkânların yeterli olmaması, iç çatışma ve savaşlar vb. güvenlik sorunları

vb. nedenlerle ortaya çıkan göçtür. Düzensiz göç tanımı, göçmenlerin kim olduklarının, ne zaman, nasıl ve hangi yöne hareket edeceklerinin belirsizliğinden kaynaklanmaktadır (Yılmaz, 2014, s.1689).

Göç ve Toplumsal Uyum

Göç konusu son dönemde artan nitelikte küresel ölçekte tüm ülke ve toplumları ilgilendiren bir olgu halini alırken oluşturduğu sorunlarla 'göçmen krizi' tanımlanmasıyla anılmasına neden olmuştur (Erbaş, 2019, s.5). Göç hem yerleşik halk hem de göç edenler için yeni ekonomik şartları beraberinde getirmektedir. Yeni ekonomik şartlar bir yanıyla dinamizm sağlarken bir yandan da egemenlik-sömürü tartışmalarına neden olmaktadır. Bu durumun büyük ölçüdeki toplumsal değişim ya da aşınmayla sonuçlanan sınıfsal geçişkenliğe neden olmasının yanı sıra yeni sorun ya da fırsatlar oluşturması da beklenir (Ekici ve Tuncel, 2015, s.11). Gelişmiş sanayiye sahip ülkelerde her on kişiden biri artık göçmen olduğu için uluslararası göçün sosyal, ekonomik ve siyasal değişimin lokomotifi olduğunu söylemek mümkündür. Bu itibarla göç konusunda devletler eliyle yürütülen politikalar bu değişimin sonuçlarını toplumsal uyum lehine başarıya ulaştıracak nitelikte olmalıdır (Cornelius & Rosenblum, 2005, s.99).

Diğer bir ifadeyle sosyal değişkenliklerin her alanda yaşandığı bir süreç olan göç kendi içinde fırsatlar ve tehditleri beraberinde taşımaktadır. Buna göre başarılı uyum politika ve uygulamalarıyla göç konusunun göç alan ülkenin kalkınmasında katkı sunması beklenebilir. Ancak ikinci dünya savaşı sonrasında yapılan anlaşmalarla Avrupa ülkelerine gelen işçi göçünde olduğu üzere planlı bir göç sürecinde bunu sağlamak daha kolayken düzensiz göçle gelen bir nüfus için bu zordur.

"Uyum (Entegrasyon)" kavramı, literatürde yeni gelenlerin kabul eden toplumun üyesi olmaları için arzu edilen yolu ifade etmek için kullanılmaktadır. Politika yapımcılar, göçmen karşıtları ve akademisyenler uyumu ifade ederken farklı diller ve kavramsal araçlar benimsiyorlarsa da alt metinde bu söylem benzerdir (Li, 2003, s.315).

Uyum konusu, göçmenlerin göç etme nedenleriyle bağlantılı bir durumdur. Eğitim amaçlı gelen uluslararası öğrenciler, geçici çalışma amacıyla göç edenler, savaştan vb. kaçan mülteci-sığınmacı ve geçici koruma kapsamındakiler için bu durum farklılık arz etmektedir. Farklı kültürlerden gelen bu insanların yerel halkın kültürünü ve yerel halkın göçmenlerin kültürünü öğrenmesi, bu kapsamda değişerek uygulaması zaman gerektirmektedir. Bu durum genelde olmasa da göçmenlerin grup veya bireylerce ayrımcılık ve dışlanmayla karşılaşmalarına neden olabilmektedir (Özgüler, 2018, s.12).

Göçmenlerle ev sahibi toplum arasındaki uyum süreci kolay değildir. Göç dışlanmışlık hissi, kültürel ve dini yapı farklılıkları gibi nedenlerle çatışma ve gerilimleri beraberinde getirmektedir. Kendi kimlik özelliklerine sahip çıkarken diğer kültürel yapının işleyişine katılmak, uyumu sağlamada en temel şartlarından (Perşembe, 2009, s.256).

Göç konusunda uyumu etkileyen unsurların başında ortak dili konuşamamaktan kaynaklı iletişimsizlik ve sonrasında ortaya çıkan ön yargı ve sosyal dışlanmışlık gelmektedir (Nasirova, 2014, s.105). Dil bilmek ve eğitim bu anlamda iki grup arasında uyumu artırmada kaynaştırıcı unsurdur.

Bilinen anlamıyla göç politikaları göçmenlerin davranışlarını istenilen yönde

değiştirmek üzerine kuruludur. Ancak bilinenden farklı olarak bu kapsamda olmayan politikaların sonuçları göç politikalarından beklenenden bile başarılı olabilir. Dolayısıyla devletlerin göç sürecinde üstlendiği rol sadece göç politikalarıyla sınırlı kalmamalıdır (Czaika & De Haas, 2013, s. 489). Bu nedenle göçmenlerin buldukları topluma uyumlarını sağlamada yerel halkın da uyuma katkısını sağlamaya yönelik çeşitli politikaların benimsenmesi önemlidir. Bu çerçevede dil ve eğitim konusunda yapılacak çalışmalar çeşitlendirilmelidir.

Eğitimin göçmenlerin topluma uyumu konusundaki etkisini gösterenler araştırmalar farklı ülke örneklerinde farklı sonuçlar ortaya koyabilmektedir. Örneğin iki ülke örneğinin karşılaştıran bir araştırmada hem Türkiye'deki hem Almanya'daki göçmenlerin buldukları ülkelerde dil eğitimi sorunu yaşadıkları ancak Almanya'daki Türk göçmenlerin dil eğitimiyle hayatlarının daha olumlu yönde etkilendiğini ortaya konulmuştur (Uslu, 2022, s.106).

Genel anlamda göç ve uyum konusu göçmenlerin buldukları topluma uyumlarını sağlayıcı politikalar çerçevesinde ele alınırken aslında uyumun iki taraflı bir olgu olduğu gerçeği ihmal edilmektedir. Buna göre yerel toplumun da göç olgusu konusunda bilinçlendirici politikalarla eğitilmesi uyumun sağlanmasındaki başarıya katkı sunacak niteliktedir. Bu çerçevede Thaler ve Sunstein'in ortaya attığı dürtme teorisi çerçevesinde konunun ele alınması önemli bir alternatif sunmaktadır. Bu politika tercihleri yasaklamadan ve büyük ölçekli sübvansiyon sağlamadan oluşturulan seçim mimarisi olarak adlandırılabilir. Bu teorinin uygulanmasıyla yerel halkın göç konusunda bilinçlenmesini sağlayacak bir seçim mimarisi oluşturmak mümkündür.

Bir Kamu Politikası Olarak Dürtme Teorisi

Klasik iktisat, iktisadileri (homo economicus) karar alırken tam bilgi sahibi olan ve seçim yeteneği bulunan dolayısıyla mantık çerçevesinde karar veren rasyonel varlıklar olarak görmektedir. Diğer taraftan, insanlar aşırı özgüven ve iyimserlik gibi nedenlerle sezgileriyle hareket ederken homo economicus'tan farklı olarak beklenenin aksi yönünde tercihte bulunabilirler (Eğri, 2021, s.193). Bu noktada davranışsal iktisat, klasik iktisattan ayrılarak tercihlerin sonuçlarını psikolojik faktörler üzerinden açıklama gayretindedir (Daştan ve diğerleri, 2022, s.80).

Davranışsal İktisat temelinde Thaler ve Sunstein'in 2008 yılında yayımladıkları "*Dürtme: Sağlık, Zenginlik ve Mutluluk hakkında Kararları İyileştirme* (Nudge: Improving Decisions About Health, Wealth and Happiness)" kitaplarında ortaya koydukları dürtme teorisi, insanların davranışlarını değiştirmek için tercihlerin yasaklanması uygulamasına karşı çıkmaktadır. Bunun yerine bu teori tercihlerde sınırlama koymadan ve daha fazla maliyet oluşturmadan yapılandırılan bir seçim mimarisiyle insan davranışlarında değişiklik yaratılması gerektiğini savunmaktadır (Aldemir ve Kaya, 2020, s.124).

Teoride, kişinin alacağı kararları herhangi bir yönde yönlendirebilecek nitelikte bir "seçim mimarisi" oluşturabileceği öne sürülmektedir. (Arno & Thomas, 2016, s.2). Dürtme teorisi kapsamında yapılan seçime yönelik müdahalenin ucuz ve kolay kaçınılabilecek nitelikte olması beklenirken bu müdahaleler asla emir ve yasak şeklinde değildir (Şimşek, 2018, s.31).

Bir alışveriş mağazasında daha görünür yerdeki raflara konulan ürünlerin alıcılar

tarafından daha çok tercih edilmesi bu teoriye örnek niteliğindedir. Yine lokantada daha küçük ölçekte tabak, çatal, kaşık vb. gereçleri kullanarak yapılan servislerde porsiyonun daha büyük algılanmasını sağlamak diğer bir örnektir. Bu örneklerde olduğu üzere alıcıların tercihleri kısıtlanmadan seçimlerini istenilen yönde yapmalarının sağlanması mümkün olabilmektedir. (Arno & Thomas, 2016, s.5). Diğer taraftan karar verici konumdaki devlet de, toplumun korunması veya bir davranışa teşvik edilmesi için zorunlu bireysel emeklilik sistemi örneğinde olduğu gibi dürtme uygulamalarından yararlanmaktadır. Ancak bu uygulamaların dürtme çerçevesinde değerlendirilebilmesi için seçim tercihinin özgür bırakılması gerekmektedir (Özdemir, 2019, s.253). Bu özgürlük seçeneği nedeniyle bazı kesimler dürtme'nin tamamlayıcı politikalar çerçevesinde ele alınması gerektiğini savunmaktadır (Serim ve Küçükşenel, 2020, s.540). Ayrıca, dürtme uygulamasının kamu politikası çerçevesinde devlet eliyle veya aracılığıyla yürütülmesi "liberter paternalizm-özgürlükçü babacılık" tanımlanmasına da neden olmaktadır (Özdemir, 2019, s.252).

Dürtme teorisyenleri, politikacıların ve özel şirket yöneticilerinin sorunlu olarak kabul edilen insan eğilimlerinin akıllıca tasarımlarla üstesinden gelmek için nasıl bir "seçim mimarisi" oluşturacaklarına odaklanmaları gerektiğini savunmaktadırlar (Pedwell, 2017, s.59). Bu olgudan hareketle hükümetler, daha bilinir olmasıyla birlikte dürtme teorisini kamu politikası yapım süreçleri içerisinde değerlendirmişlerdir (Aldemir ve Kaya, 2020, s.124). Zaman içerisinde dürtme teorisi birçok kamu politikası alanında ortaya çıkan sorunların ortadan kalkmasında başarılı sonuçlar veren politika yapım ve uygulama aracı haline gelmiştir (Aldemir ve Kaya, 2020, s.130). Dürtme yaklaşımının kamu yönetiminde ve kamu politikası tasarımında yaygın bir uygulama alanı bulması 2010'ların başına rastlamaktadır (Kuşseven, 2022, s.64).

Dürtmenin kamu politikasında etkinliğini sağladığı düşünülen üç özelliği onu daha fazla popüler bir yönetime dönüştürmüştür. Bunlar; faydalı politikaları uygularken düşük maliyet sağlaması, özgür bir tercih hakkı tanınması ve zorlayıcı (vergi, para cezası vb.) müdahalelere göre vatandaş nezdinde daha kabul görür nitelik taşımasıdır (Erat ve Alma Savaş, 2022, s.187).

Kamu politikasının genel tanımı toplumsal refahı artırmak amacıyla devlet tarafından yapılan kanun, düzenleme ve müdahaleler şeklindedir. Başarılı bir kamu politikası kişilerin tercih ve davranışlarıyla ölçülmektedir. Burada handikaplı olan husus iktisadi bireyin akılcı ve uzun vadede refahı tercih eden davranışının aksine normal insan davranışının duygusal ve bilinçten uzak nitelikte olmasıdır. Bu itibarla, oluşturulacak kamu politikalarının insanın bu doğasını göz önünde bulundurarak maddi teşvik ve yasaklar yerine bilinçaltını dürtme, akranlarını kullanarak ikna veya toplumsal pazarlama vb. davranışsal yöntemlerin tercih edilmesiyle ortaya konulması etkinliğin artırması için gereklidir (Kılıç, 2020, s.255).

Dürtme teorisine göre bireylerin kendi menfaatleri için en doğru kararı alamamaları eksik bilgi ve ya mevcut dışsallıktan kaynaklanmaktadır. Bunu telafi etmek için ise bilgilendirmek, yasa yapmak, vergilerde düzenlemeye gitmek ve sübvansiyon uygulamak şeklindeki politikalar benimsenmelidir. Eksik bilgiyi gidermek için broşür dağıtılması, kamu spotu yayımlanması ya da eğitim verilmesi gibi bilinçlendirerek istenilen yönde karar almayı teşvik edici politika uygulamalarının yanı sıra istenmeyen tercihe ulaşımı zorlaştırmak amacıyla vergiler ve sübvansiyonlarla fiyat değişimleri

sağlanması, yasalarla sağlık için zararlı ürünlere erişim sınırı konulması bu politika uygulamalarına örnek niteliğindedir (Serim ve Küçükşenel, 2020, s.540). Diğer taraftan kamu politikalarının uygulanmasında devlet tarafından uygulanması sırasında bunlardan kaçınmak zor olacağı için zorlamanın da bir noktada kabul edilebileceği yönünde görüşler de bulunmaktadır. Bu görüştekiler toplumsal faydayı öne alan devlet eliyle yürütülecek bir dürtme anlayışının ekonomik durgunluk ve kriz vb. gibi durumlarda normalleşmek için zorlama veya manipülasyon kullanımıyla sağlanmasının anlaşılabilir olacağını savunmaktadır (Arısoy, 2022, s.49).

Kamu politikası çerçevesinde dürtme yaklaşımı uygulanırken sadece bir aşamada değil tüm aşamalarda kullanılması gerekmektedir. Etkinlik için politika analizi döngüsü çerçevesinde problem oluşturmadan başlayarak uygulamayla birlikte değerlendirmeye kadar bu sürecin kesintisiz yürütülmesi beklenmelidir. Zincirdeki kopma dürtmenin sonuçlarının kısa vadeli ve etkisiz olacağı yönündeki kaygıları beraberinde getirecektir (Kuşseven, 2022, s.82).

Araştırmanın Yöntemi ve Sınırlılıkları

Araştırmada nitel araştırma modeli ve doküman analizi kullanılmıştır. Çalışmanın kapsamını YÖK Ulusal Tez Merkezindeki 1986-2022 arasındaki tezler, Aralık 2022 itibarıyla 208 yükseköğretim kurumunun uygulama ve araştırma merkezleri, siyaset bilimi, kamu yönetimi ve uluslararası ilişkiler bölümlerinde verilen lisans dersleri, YÖK tarafından açıklanan 100/2000 doktora bursları verileri oluşturmaktadır. Konuya ilişkin literatür taraması yapılarak veriler betimsel analiz olarak kategoriler ve tablolarla sunulmuştur. Elde edilen bulgular Dürtme teorisi çerçevesinde yorumlanarak politika yapıcılara öneriler seti sunulmuştur.

Türk Yükseköğretiminde Göç Eğitimi ve Çalışmaları

Türk yükseköğretiminde göç konusundaki eğitimi temelde göçmenlere yönelik eğitimle Türk öğrencilere yönelik eğitim olarak iki boyutuyla ele almak mümkündür. İlk boyutta göçmenlere verilen eğitim imkânlarıyla göçmen durumundaki yabancı akademisyenlerin istihdamı söz konusuysen ikinci boyutta öğrencilere verilen lisans dersleri, burslarla göç araştırma merkezleriyle yayınlanan tezler yer almaktadır.

Göç konusunda lisans eğitiminde verilen dersler, sunulan YÖK 100/2000 Doktora burs önceliği, tezlerle uygulama ve araştırma merkezleri bu kapsamda değerlendirilmesi gereken hususların başında gelmektedir. Bu çerçeve YÖK 100/2000 Doktora burs önceliği dışında konunun üniversitelerin kendi inisiyatifine bırakıldığı görülmektedir.

Verilen Lisans Dersleri

Birçok bölümde göç konusunda dersler verilmekle birlikte, politika belirleyici olarak gelecekte kamuda görev alması beklenen siyasetçi, diplomat ve bürokratları yetiştirecek kamu yönetimi ve uluslararası ilişkiler bölümlerinde verilmesi ayrı öneme sahiptir.

Türkiye'deki kamu yönetimi, siyaset bilimi ve kamu yönetimi, uluslararası ilişkilerle siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler bölümlerinde verilen derslerde çok farklı adlar altında göç konusunda lisans dersleri verildiği görülmektedir. Bu kapsamda verilen ders sayısı 57 olmakla birlikte ders adında göç geçmese de ders içeriğinde göç konusunda bilgi verilen dersler de bulunmaktadır.

Tablo 1. Siyaset Bilimi, Kamu Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümlerinde Göç Başlıklı Lisans Dersleri

Sayı	Ders Adı	Sayı	Ders Adı
1	Kent, Göç ve Siyaset	30	International Migration, Citizenship and Foreign Policy
2	Demografi ve Göç İktisadı (Demography and Immigration Economics)	31	Kent, Göç ve Siyaset
3	Afet, Kriz ve Göç Yönetimi	32	Kimlik Göç ve Yurttaşlık
4	Avrupa'da Göç ve İnsan Hakları	33	Küresel Dünyada Göç
5	Emek Göçünün Uluslararası Hareketliliği ve Gelişmeler	34	Küresel Göç Politikaları
6	Göç Çalışmaları	35	Küresel Göç ve Uluslararası İlişkiler
7	Göç Kültürleri	36	Küresel Yoksulluk ve Göç
8	Göç Mekânları	37	Migrants, Refugees and Politics: Comparative Perspectives (Göçmenler, Mülteciler ve Siyaset: Karşılaştırmalı Perspektifler)
9	Göç Politikaları	38	Politics of Migration
10	Göç Politikaları ve Yönetişimi	39	Sınırlar, Vatandaşlar, Göçmenler Mülteciler
11	Göç Politikası	40	Studies on Migration
12	Göç Siyaseti	41	The International Politics of Forced Migration
13	Göç Sorunu ve Politikaları	42	Toplumsal Cinsiyet ve Göç
14	Göç ve Gecekondu Sorunları	43	Türkiye'de Vatandaşlık ve Göç
15	Göç ve Kent Antropolojisi	44	Türkiye'nin Göç ve Mülteci Politikaları
16	Göç ve Kimlik	45	Uluslararası Bağlamda Göç ve Mültecilik Sorunsalı
17	Göç ve Mülteciler	46	Uluslararası Göç
18	Göç ve Nüfus Hareketleri	47	Uluslararası Göç Çalışmaları
19	Göç ve Siyaset	48	Uluslararası Göç Politikaları
20	Göç ve Vatandaşlık	49	Uluslararası Göç Siyaseti
21	Göç Yönetimi	50	Uluslararası Göç Sorunları
22	Göç, Diaspora ve Mülteciler (Migration, Diaspora and Refugees)	51	Uluslararası Göç ve Göçmenler
23	Göç, Entegrasyon, Asimilasyon	52	Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri
24	Göç, Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku	53	Uluslararası Göç ve Siyaset
25	International Migration	54	Uluslararası Göç ve Sorunları
26	International Migration and Population Mobility	55	Uluslararası Göç Yönetimi ve Politikaları
27	International Migration and Population Movements	56	Uluslararası Hukukta Göç ve Mülteciler
28	International Migration in Europe	57	Uluslararası İlişkilerde Göç
29	International Migration Management		

Kaynak: Üniversitelerin ilgili internet sayfalarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

Türkiye'deki 21 Kamu Yönetimi Bölümünün müfredatları incelendiğinde sadece iki devlet üniversitesinde ve seçmeli olarak göç başlıklı ders verildiği görülmektedir. Bu kapsamda göç başlıklı ders verme oranının %14,29 olarak kalmasının gelecekte bu bölümden mezun olacak idareci adayları düşündüğünde çok yetersiz olduğu söylenebilir.

Tablo 2. Kamu Yönetimi Bölümlerinde Göç Başlıklı Lisans Dersleri

Sayı	Üniversite Adı	Fakülte	Ders Adı	Sınıfı
1	Atatürk	İİBF ³	Kent, Göç ve Siyaset	2/Seçmeli
			Küresel Dünyada Göç	4/Seçmeli
2	Trakya	İİBF	Göç Politikaları	3/Seçmeli
			Emek Göçünün Uluslararası Hareketliliği ve Gelişmeler	3/Seçmeli

Kaynak: Üniversitelerin ilgili internet sayfalarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (SBKY) Bölümüne bakıldığında ise 100 bölüm içerisinde sadece 22'sinde göç başlıklı ders verilmesi neredeyse her beş bölümden sadece birinde öğrencilerin bu başlıkta ders seçebildiğini göstermektedir ki bu durum yine yetersizdir. Giresun Üniversitesinde bu çerçevede iki ders verilmesi diğer bölümlere göre öğrenciye daha fazla seçim imkânı sağlaması yönüyle diğer bölümlerden fark yaratmaktadır.

Tablo 3. Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümlerinde Göç Başlıklı Lisans Dersleri

Sayı	Üniversite Adı	Fakülte	Ders Adı	Sınıfı
1	Adıyaman	İİBF	Göç Politikası	3
2	Afyon Kocatepe	İİBF	Uluslararası Göç	4/Seçmeli
3	Akdeniz	İİBF	Göç Politikaları	4/Seçmeli
4	Ankara Bilim	İTBF ⁴	Studies on Migration	2/Seçmeli
5	Bandırma Onyediy Eylül	İİBF	Uluslararası Göç ve Sorunları	2
6	Bursa Uludağ	İİBF	Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri	3/Seçmeli
7	Düzce	SBF ⁵	Uluslararası Göç Yönetimi ve Politikaları	4/Seçmeli
8	Eskişehir Osmangazi	İİBF	Göç Siyaseti	4/Seçmeli
9	Gaziantep	İİBF	Göç Politikaları	4/Seçmeli
10	Giresun	İİBF	Afet, Kriz ve Göç Yönetimi	3/Seçmeli
			Göç ve Mülteciler	2/Seçmeli
11	İstanbul Medeniyet	SBF	Uluslararası Bağlamda Göç ve Mültecilik Sorunsalı	4/Seçmeli

³ İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

⁴ İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

⁵ Siyasal Bilgiler Fakültesi

12	İstanbul Medipol	İTBF	Göç ve Siyaset	3/Seçmeli
13	İstanbul	SBF	Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri	3
14	İstinye	İİSBF ⁶	Göç ve Kimlik	Alan Seçmeli
15	Kırıkkale	İİBF	Göç ve Nüfus Hareketleri	3/Seçmeli
16	Marmara	SBF	International Migration and Population Mobility	Tüm Sınıflar (Seçmeli)
17	Ondokuz Mayıs	İİBF	Göç Yönetimi	4/Seçmeli
18	Selçuk	İİBF	Göç Politikaları ve Yönetişimi	3/Seçmeli
19	Tekirdağ Namık Kemal	İİBF	Türkiye’de Vatandaşlık ve Göç	3/Seçmeli
20	Trakya	İİBF	Göç Politikaları	3/Seçmeli
21	Yalova	İİBF	Göç Çalışmaları	4/Seçmeli)
22	Yozgat Bozok	İİBF	Göç Sorunu ve Politikaları	Tüm Sınıflar/Seçmeli

Kaynak: Üniversitelerin ilgili internet sayfalarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

Uluslararası İlişkiler Bölümlerine bakıldığında ise 77 bölümün 33’ünde göç başlıklı lisans dersi verildiği ve oranın %44,16’ya tekabül ettiği görülmektedir. Konunun uluslararası göç boyutuyla müfredatta kendine yer bulması açısından kamu yönetimi bölümlerine göre avantaj yarattığı söylenebilir. Ancak yine de bu oran her iki bölümden birine bile karşılık gelmemektedir. Dört üniversitenin ilgili bölümünde birden fazla ders verilmesi bazı üniversitelerde göç konusunun önceliklendirildiğini ortaya koymaktadır.

Tablo 4. Uluslararası İlişkiler Bölümlerinde Göç Başlıklı Lisans Dersleri

Sayı	Üniversite Adı	Fakülte	Ders Adı	Sınıfı
1	Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji	SBF	International Migration and Population Movements	3
2	Akdeniz	İİBF	Uluslararası Göç Politikaları	4/Seçmeli
3	Altınbaş	İİBF	Göç Çalışmaları	3/Seçmeli
4	Ankara Yıldırım Beyazıt	SBF	Uluslararası Göç (International Migration)	3/Seçmeli
5	Ardahan	İİBF	Küresel Yoksulluk ve Göç	4
6	Atatürk Üniversitesi	İİBF	Kent, Göç ve Siyaset	2/Seçmeli
			Küresel Dünyada Göç	4/Seçmeli
7	Avrasya	İİBF	Uluslararası Göç Politikaları	2
8	Bursa Uludağ	İİBF	Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri	3/Seçmeli
9	Eskişehir Osmangazi	İİBF	Uluslararası Göç ve Siyaset	3/Seçmeli
10	Galatasaray	İİBF	Uluslararası Göç	3/Seçmeli
11	Giresun	İİBF	Göç ve Mülteciler	3/Seçmeli
12	Gümüşhane	İİBF	Uluslararası Hukukta Göç ve Mülteciler	3/Seçmeli

⁶ İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi

13	Hacettepe	İİBF	Uluslararası Göç Politikaları	3/Seçmeli
14	Hatay Mustafa Kemal	İİBF	Göç, Vatandaşlık ve Yabancılar Hukuku	3 (Seçmeli)
15	Hitit Üniversitesi	İİBF	Uluslararası Göç	4 (Seçmeli)
16	İhsan Doğramacı Bilkent	İİSBF	International Migration	3 (Zorunlu)
17	İstanbul Kültür	İİBF	The International Politics of Forced Migration	
18	İstanbul Medeniyet	SBF	International Migration in Europe	
19	İstanbul Rumeli	İİSBF	Uluslararası Bağlamda Göç ve Mültecilik Sorunsalı	4/Seçmeli
20	İstinye	İİSBF	Uluslararası Göç Politikaları	4/Seçmeli
21	İzmir Demokrasi	İİBF	Uluslararası Göç	Alan Seçmeli
22	İzmir Kâtip Çelebi	İİBF	Uluslararası Göç ve Sorunları	4/Zorunlu
23	Karabük	İİBF	Uluslararası Göç Çalışmaları	3/Seçmeli
24	Kastamonu	İİBF	International Migration Management	4/Seçmeli
25	Kocaeli	SBF	Uluslararası Hukukta Göç ve Mülteciler	4/Seçmeli
26	Marmara	SBF	Uluslararası Göç Politikaları	4/Seçmeli
27	Nevşehir Hacı Bektaş Veli	İİBF	Avrupa'da Göç ve İnsan Hakları	3/Seçmeli
28	Özyeğin	SBF	International Migration	4/Seçmeli
29	Recep Tayyip Erdoğan	İİBF	Göç Çalışmaları	4/Seçmeli
30	Sakarya	SBF	Uluslararası Göç	
31	Trakya	İİBF	Uluslararası Göç Siyaseti	3/Seçmeli
32	Van Yüzüncü Yıl	İİBF	Uluslararası Göç ve Göçmenler	3/Seçmeli
33	Yozgat Bozok	İİBF	Uluslararası İlişkilerde Göç Hareketliliği ve Gelişmeler	3/Seçmeli
			Uluslararası Göç ve Sorunlar	4/Seçmeli
			Göç, Entegrasyon, Asimilasyon	4/Seçmeli

Kaynak: Üniversitelerin ilgili internet sayfalarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

Göç başlıklı ders verme oranı Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümlerinde Uluslararası İlişkiler Bölümlerine göre düşmektedir. 55 bölümün 19'unda, oransal olarak ise %34,55 oranında ders verildiği ortaya çıkmaktadır. Burada ilginç olan tespit bu 19 üniversitesinin 12'sinin vakıf üniversitesi olmasıdır. Dolayısıyla Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümleri kapsamında neredeyse her üç üniversitenin ikisinde göç başlıklı ders verilmediği görülmektedir.

Tablo 5. Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümlerinde Göç Başlıklı Lisans Dersleri

Sayı	Üniversite Adı	Fakülte	Ders Adı	Sınıfı
1	Başkent	İİBF	Küresel Göç ve Uluslararası İlişkiler	4/Seçmeli
2	Boğaziçi	İİBF	Migrants, Refugees and Politics: Comparative Perspectives (Göçmenler, Mülteciler ve Siyaset: Karşılaştırmalı Perspektifler)	4/Zorunlu
3	Çukurova	İİBF	Göç Siyaseti	4/Seçmeli
4	Hakkâri	İİBF	Göç ve Gecekondu Sorunları	4/Seçmeli
5	İhsan Doğramacı Bilkent	İİSBF	The International Politics of Forced Migration	
6	İnönü	İİBF	Kimlik Göç ve Yurttaşlık	4/Seçmeli
7	İstanbul Medipol	İTBF	Uluslararası Göç	4/Seçmeli
8	İstanbul Sabahattin Zaim	İTBF	Küresel Göç Politikaları	Alan Seçmeli
9	İstanbul Ticaret	İTBF	Türkiye'nin Göç ve Mülteci Politikaları	Alan Seçmeli
10	İstanbul Topkapı	İİSBF	International Migration, Citizenship and Foreign Policy	Alan Seçmeli
11	İstanbul	SBF	Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri	3
12	İstanbul Yeni Yüzyıl	İİBF	Uluslararası Göç ve Sorunları	Alan Seçmeli
13	İzmir Ekonomi	İşletme Fakültesi	Uluslararası Göç	Alan Seçmeli
14	Mardin Artuklu	İİBF	Uluslararası Göç	3/Zorunlu
15	MEF	İİSBF	Politics of Migration	Alan Seçmeli
			Göç ve Kent Antropolojisi	
			Göç ve Vatandaşlık	
			Göç Mekânları	Üniversite Seçmeli
16	Sabancı	Sanat ve Sosyal Bilimler Fakültesi	Göç Kültürleri	
			Toplumsal Cinsiyet ve Göç	
			Sınırlar, Vatandaşlar, Göçmenler	
			Mülteciler	Alan Seçmeli
			Göç Siyaseti	
			Göç, Diaspora ve Mülteciler (Migration, Diaspora und Flüchtlinge Migration, Diaspora and Refugees)	
17	Türk-Alman	İİBF	Demografi ve Göç İktisadı (D/E) – Ökonomik der Demographie und Migration –Demography and Immigration Economics	İktisat Seçmeli
18	Üsküdar	İTBF	Uluslararası Göç Sorunları	3/Seçmeli
19	Yeditepe	İİBF	Uluslararası Göç ve Siyaset	Seçmeli

Kaynak: Üniversitelerin ilgili internet sayfalarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

Bu itibarla, Türkiye'deki Üniversitelerde bulunan toplam 121 Siyaset Bilimi ve Kamu

Yönetimi ile Kamu Yönetimi Bölümü içerisinde sadece %20,66'sında göç başlıklı ders verildiği, diğer taraftan Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler ile Uluslararası İlişkiler Bölümleri içerisinde bu oranın %40,15 olduğu görülmektedir. Üniversitelerin Uluslararası İlişkiler bölümlerinde göç başlıklı ders müfredatta bulundurma Kamu Yönetimi Bölümlerine göre iki kat fazladır. Bu durumun ise konunun uluslararası göç temelinde ele alınmasından kaynaklandığını söylemek mümkündür. Ancak uluslararası göç konusu da Türkiye gibi yüksek dış göç alan bir ülke için yerel siyasetin de ana konusudur. Merkezi yönetim ve yerel yönetim de idareci olarak ilerde görev alması beklenen siyaset bilimi ve kamu yönetimi bölümlerinde bu konunun daha fazla ele alınmasının beklenmesi tabiidir.

Tablo 6. Siyaset Bilimi, Kamu Yönetimi, Uluslararası İlişkiler Bölümlerinde Göç Başlıklı Lisans Dersleri İstatistiği

Bölüm Adı	Toplam Bölüm Sayısı	Ders Verilen Bölüm Sayısı	Birden Fazla Ders Veren Bölüm Sayısı	Verilen Toplam Ders Sayısı	Ders Verilen Bölüm Oranı
Kamu Yönetimi	21	3	0	3	%14,2
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	100	22	1	23	%22,00
Toplam	121	25	1	26	%20,66
Uluslararası İlişkiler	77	34	4	38	%44,16
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler	55	19	7	26	%34,55
Toplam	132	53	11	64	%40,15
Genel Toplam	264	106	12	90	%30,8

Kaynak: Üniversitelerin ilgili internet sayfalarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

Sonuç itibarıyla incelenen dört bölümün genelinde bakıldığında göç dersi veren bölüm oranının %30,8'de kaldığı ortaya çıkmaktadır. Geleceğin diplomat ve idarecilerinin yetişmesi beklenen bu bölümlerde göç başlıklı derslerin sayısının bu derece az olması çarpıcıdır.

Verilen Burslar (100/2000 Doktora Burs Programı)

Doktora burs programlarında genelde burs veren kurum/kuruluşun öğrenciyi değerlendirerek başarılı bulması şeklinde burs verilmektedir. Belirlenen öncelikli alanlarda alt yapı, akademisyen yeterliliği gibi kriterler doğrultusunda başvuran üniversiteler arasından başarılılara burs desteği sağlayan YÖK 100/2000 Doktora Burs Programıyla üniversitelere desteklendikleri alanda doktora öğrencilerini kendileri belirleme imkânı verilmiştir. Böylece üniversitelerin öncelikli alanlarda ihtisaslaşması amaçlanmıştır. İlk olarak bu kapsamda 2016-2017 eğitim-öğretim yılı bahar döneminde 100 öncelikli alanda çağrıya çıkılmış, 2021-2022 Bahar dönemiyle toplam 11 döneme ulaşılmıştır (Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, 2018, s.6)

100 Öncelikli alan içinde göç alanında tüm dönemlerde başvuru çağrısına çıkıldığı görülmektedir. 11 dönemin 7'sinde Sosyal Bilimler, 8'inde Sağlık alanında çağrı gerçekleşirken, ilk üç dönemde sağlık alanında olmayan göç konusunun sonraki her

dönemde olmasının pandemi süreciyle ilgili olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte, pandeminin yoğun yaşandığı 2018-2020 dönemlerinde sağlık alanında “*Nüfus Hareketliliği ve Göçmen Sağlığı*” alt alanında daha sonra göçmen sağlığı dâhil “*Halk Sağlığı*” alanlarında çağrıya çıkılması göçmen sağlığı konusunun önceliklendirildiğini göstermektedir. Pandeminin yoğunluk kazandığı 2020-2021 Güz dönemi itibariyle tekrar Sosyal Bilimler alanının “*Göç ve Göçmen Çalışmaları*” alt alanında çağrıya çıkılması da sosyal bilimler alanının da ihmal edilmediğini ortaya koymaktadır.

Tablo 7. Göç Alanında Eğitim-Öğretim Dönemlerine Göre 100/2000 YÖK Doktora Bursu Başvuru Çağrıları

Sayı	Dönem	Üst Alan	Alan/Alt Alan
1.	2016-2017 Bahar	Sosyal Bilimler	Diğer Sosyal Bilimler / Göç Çalışmaları
2.	2017-2018 Güz	Sosyal Bilimler	Diğer Sosyal Bilimler / Göç Çalışmaları
3.	2017-2018 Bahar	Sosyal Bilimler	Sosyal Bilimler / Göç Çalışmaları
4.	2018-2019 Güz	Sosyal Bilimler	Göç ve Göçmen Çalışmaları (Göç Hukuku, Göç Psikolojisi, Göçmen Diplomasisi)
		Sağlık	Halk Sağlığı (Klinik epidemiyoloji, Bioistatistik, Sağlık politikaları ve idaresi, Göçmen Sağlığı da dâhil)
5.	2018-2019 Bahar	Sağlık	Nüfus Hareketliliği ve Göçmen Sağlığı
6.	2019-2020 Güz	Sağlık	Nüfus Hareketliliği ve Göçmen Sağlığı
7.	2019-2020 Bahar	Sağlık	Nüfus Hareketliliği ve Göçmen Sağlığı
8.	2020-2021 Güz (Pandemi Dönemi Özel Çağrı)	Sosyal Bilimler	Göç ve Göçmen Çalışmaları (Göç Hukuku, Göç Psikolojisi, Göçmen Diplomasisi)
		Sağlık	Halk Sağlığı (...Göçmen Sağlığı da dâhil)
9.	2020-2021 Bahar	Sağlık	Halk Sağlığı (...Göçmen Sağlığı da dâhil)
10.	2021-2022 Güz	Sosyal Bilimler	Göç ve Göçmen Çalışmaları (Göç Hukuku, Göç Psikolojisi, Göçmen Diplomasisi)
		Sağlık	Halk Sağlığı (...Göçmen Sağlığı da dâhil)
11.	2021-2022 Bahar	Sosyal Bilimler	Göç ve Göçmen Çalışmaları (Göç Hukuku, Göç Psikolojisi, Göçmen Diplomasisi)
		Sağlık	Halk Sağlığı (... Göçmen Sağlığı da dâhil)

Kaynak: 100/2000 YÖK Doktora Bursları.

YÖK tarafından başvuruları uygun görülen üniversiteler kamuoyuyla ilk dört dönem itibariyle paylaşılmıştır. Bu kapsamda ilk üç dönem için göç konusunda sadece sosyal bilimler alanının “*Göç Çalışmaları*” alt alanında çağrıya çıktığı bununla birlikte her dönem daha fazla üniversitenin başvurusunun uygun bulunduğu görülmektedir. Buna göre, 2016-2017 Bahar Döneminde 5, 2017-2018 Güz Döneminde 6 ve 2017-2018 Bahar Döneminde 14 üniversitenin bu alandaki başvuruları başarılı bulunmuştur. Bu durumun üniversitelerde göç konusunda farkındalık ve ilginin arttığını gösterdiği söylenebilir. Bu üç dönemde göç çalışmaları alanında başvurusu başarılı bulunan toplam üniversite sayısı 25 olurken, bazı üniversiteler ise (Düzce, Hacettepe, Harran, Ondokuz Mayıs, Sakarya ve Yüzüncü Yıl) ikişer kez listeye girmeyi başarmıştır.

Tablo 8. “Göç Çalışmaları” Alt Alanında 100/2000 Doktora Bursu Başvuruları Uygun Bulunan Üniversiteler (İlk 3 Dönem)

2016-2017 Bahar	2017-2018 Güz	2017-2018 Bahar
Dokuz Eylül Üniversitesi	Boğaziçi Üniversitesi	Adnan Menderes Üniversitesi
Düzce Üniversitesi	Harran Üniversitesi	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Hacettepe Üniversitesi	İstanbul Medeniyet Üniversitesi	Düzce Üniversitesi
Harran Üniversitesi	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	Ege Üniversitesi
İstanbul Üniversitesi	Sakarya Üniversitesi	Hacettepe Üniversitesi
	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	Harran Üniversitesi
		Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
		Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
		Ondokuz Mayıs Üniversitesi
		Orta Doğu Teknik Üniversitesi
		Sakarya Üniversitesi
		Trakya Üniversitesi
		Uludağ Üniversitesi
		Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Kaynak: Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, 2018 ve 2020.

2018-2019 Güz döneminde sosyal bilimler alanının Göç Çalışmaları başlığı “Göç ve Göçmen Çalışmaları (Göç Hukuku, Gök Psikolojisi, Göçmen Diplomasisi)” alt başlığıyla genişletildiği görülmektedir. Bu alanın dışında “Sağlık Alanı”nda göçmen sağlığının dâhil edildiği “Halk Sağlığı” alt alanına çıkılan çağrıda yer verilmiştir. Bu gelişmelere rağmen söz konusu dönemde her iki alanda hiçbir başvuru kabul alamamıştır. Başvurular açıklanmadığı için başvuru olmamasından ya da yapılan başvuruların yetersizliğinden mi bu durumun oluştuğunu tespit etmek zor olsa da bu dönemdeki genel başarısızlık ortadadır.

Diğer taraftan, YÖK tarafından 2018 ve 2020 yıllarında yayımlanan iki rapordaki YÖK100/2000 Doktora Bursu Projesiyle ilgili veriler bu azalan ilgiyi yine ortaya koymaktadır. Buna göre, ilk üç dönemde “Göç Çalışmaları” alanındaki başvurusu kabul almış üniversite sayısı 25’i bulurken 2018 yılı sonunda bu alan öğrenciler tarafından en fazla tercih edilen 5. alan olarak öne çıkmışken sonraki dönemlerde düşüş yaşanmıştır.

Tablo 9. YÖK100/2000 Doktora Bursu Projesinde Öğrencilerin En Fazla Tercih Ettiği 10 Alan (2016-2018)

Sıra	Alt Alan	Tercih Sayısı
1	Mikro ve Nanoteknoloji	159
2	Yenilenebilir Enerji Kaynakları/ Teknoloji	103
3	Biyomalzeme ve Doku Mühendisliği	80

4	Sürdürülebilir Etkin Tarım	76
5	Göç Çalışmaları	76
6	Moleküler Onkoloji	71
7	Sürdürülebilir ve Akıllı Kentler	69
8	Yeni Nesil Kompozitler ve Çok İşlevli Nanokompozit Malzemeler	56
9	Sensör Teknolojileri	64
10	Organik Tarım	63

Kaynak: Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, 2018, s.16

Dördüncü dönem itibariyle hiçbir üniversitenin kabul almamış olması ve sonraki dönemlerde de bu alanda çağrıya çıkılmamış olması en fazla yapılan tercih sıralamasında “Göç Çalışmaları” alanının artık yer almamasına neden olmuştur. Bununla birlikte, söz konusu tablo Halk Sağlığı alanındaki tercihlerin de sıralamaya girecek kadar yoğunlukta olmadığını göstermektedir.

Tablo 10. YÖK100/2000 Doktora Bursu Projesinde Öğrencilerin En Fazla Tercih Ettiği 10 Alan (2019-2020)

Sıra	Alt Alan	Tercih Sayısı
1	Mikro ve Nanoteknoloji	206
2	Moleküler Farmakoloji ve İlaç Araştırmaları	120
3	Mimarlık	110
4	Biyomalzeme ve Doku Mühendisliği	109
5	İletişim Çalışmaları	102
6	Doğal ve Bitkisel Ürünler/Kozmetik Ürünler	83
7	Moleküler Onkoloji	82
8	Sürdürülebilir Tarım	78
9	Yenilenebilir Enerji Kaynakları/Teknolojileri	78
10	İnsan Beyni ve Nörobilim	74

Kaynak: Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, 2020, s.46

Söz konusu veriler çerçevesinde YÖK 100/2000 Doktora Burs Programı kapsamında ilk üç dönemde sosyal bilimler alanında “Göç Çalışmaları” alt başlığındaki başvurulara üniversiteler ve öğrenciler tarafından yoğun ilgi olduğu, pandemi süreciyle “Halk Sağlığı” alanının da göç konusuna yönelik burs programına dâhil edilmesiyle sürecin yavaşladığı, son üç dönemde yeniden sosyal bilimler kapsamında başvuruların alınmaya başladığı görülmektedir. Bu itibarla, sosyal bilimler ve halk sağlığı alanlarında göç konusunda burs çağrısının sürekliliğini korunmasının yanı sıra üniversitelerin bu anlamda başarılı şekilde başvurularını yapmalarını sağlayacak nitelikte farkındalık ve bilgilendirme çalışmalarına ihtiyaç bulunmaktadır.

Uygulama ve Araştırma Merkezleri (UAM)

Türkiye’de 208 yükseköğrenim kurumu arasında 26’sı devlet, 7’si vakıf üniversitelerinde olmak üzere toplam 33 göç konusunda uygulama ve araştırma

faaliyeti yürüten merkez yer almaktadır. Bu uygulama ve araştırma merkezleri 22 ildeki üniversite bünyesinde yer alırken bunların en çoğu Ankara (6) ve İstanbul'daki (5) üniversitelerde faaliyet göstermektedir.

Tablo 11. Türkiye'deki Devlet Üniversitelerine Bağlı Göç Konulu Uygulama ve Araştırma Merkezleri (UAM)

Sayı	Üniversite Adı	Şehir	Merkez Adı
1	Akdeniz	Antalya	Sosyal Politika ve Göç Araştırmaları UAM
2	Ankara Hacı Bayram Veli	Ankara	Göç Araştırmaları UAM
3	Ankara Sosyal Bilimler	Ankara	Küresel Göç Araştırmaları ve Uygulamaları Merkezi
4	Ankara	Ankara	Sosyal Politika ve Göç Çalışmaları UAM
5	Ankara Yıldırım Beyazıt	Ankara	Göç Politikaları UAM
6	Bandırma Onyediy Eylül	Bandırma	Göç ve Yoksulluk Çalışmaları UAM
7	Bitlis Eren	Bitlis	Nüfus ve Göç UAM
8	Çukurova	Adana	Göç ve Kalkınma Çalışmaları UAM
9	Dicle	Diyarbakır	Göç ve Yönetim UAM
10	Düzce	Düzce	Göç Çalışmaları UAM
11	Gaziantep	Gaziantep	Göç ve Siyaset Uygulama ve Araştırma Merkezi (GÜGÖSİM)
12	Gaziantep	Gaziantep	Göç Araştırmaları UAM
13	Hacettepe	Ankara	Göç ve Siyaset Araştırmaları Merkezi (HÜGO)
14	Harran	Şanlıurfa	Göç Politikaları Uygulama ve Araştırma Merkez Müdürlüğü
15	Hitit	Çorum	Göç Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (HUGAM)
16	Iğdır	Iğdır	Nüfus ve Göç Çalışmaları UAM
17	İstanbul	İstanbul	Göç ve Göçmen Politikaları UAM
18	Kırşehir Ahi Evran	Kırşehir	Göç ve Yerel Yönetimler UAM
19	Manisa Celâl Bayar	Manisa	Nüfus ve Göç UAM
20	Mardin Artuklu	Mardin	Göç Çalışmaları UAM
21	Mersin	Mersin	Göç Araştırmaları UAM
22	Trakya	Edirne	Göç ve Mübadele Çalışmaları UAM
23	Türk-Alman	İstanbul	Göç ve Uyum UAM
24	Uşak	Uşak	Göç Araştırmaları ve Siyaset UAM
25	Van Yüzüncü Yıl	Van	Nüfus ve Göç UAM
26	Zonguldak Bülent Ecevit	Zonguldak	Göç Araştırma ve Uygulama Merkezi

Kaynak: Üniversitelerin ilgili internet sayfalarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

Araştırma ve Uygulama Merkezlerinin büyük çoğunluğu devlet üniversitelerine bağlı bulunmakla birlikte vakıf üniversiteleri tarafından da konuya ilişkin araştırma ve uygulama faaliyetleri yürütülmektedir. Vakıf üniversiteleri arasında UAM bulunan

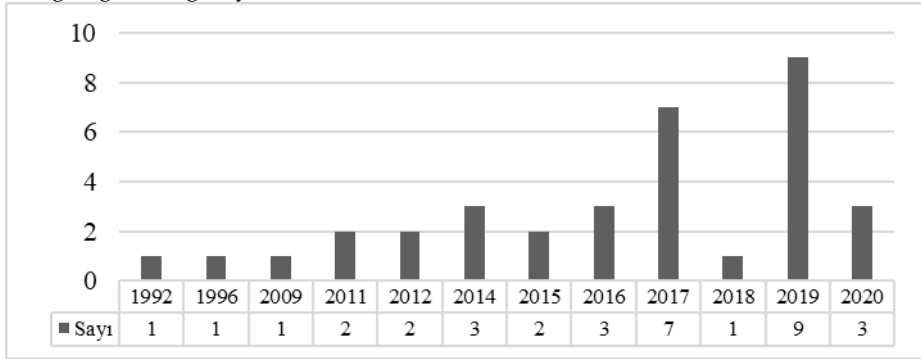
üniversitelerin yarıya yakını (3) İstanbul'da bulunmakla birlikte diğer üniversiteler ise Ankara, Trabzon, Gaziantep ve Konya'dır.

Tablo 12. Türkiye'deki Vakıf Üniversitelerine Bağlı Göç Konulu Uygulama ve Araştırma Merkezleri

Sayı	Üniversite Adı	Şehir	Merkez Adı
1	Atılım	Ankara	Göç Çalışmaları UAM
2	Avrasya	Trabzon	Göç Çalışmaları Araştırma ve Uygulama Merkezi
3	Hasan Kalyoncu	Gaziantep	Göç, Nüfus, Eğitim ve İstihdam Sorunları UAM
4	İstanbul Bilgi	İstanbul	Göç Çalışmaları UAM
5	İstanbul Topkapı	İstanbul	Göç Politikaları UAM
6	Koç	İstanbul	Göç Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (MIREKoç)
7	Konya Gıda ve Tarım	Konya	Göç ve Kalkınma Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi (GÖKMER)

Kaynak: Üniversitelerin ilgili internet sayfalarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

Yıllara göre göç konusunda en fazla 2017'de 7 ve 2019'da 9 UAM açıldığı görülmektedir. Bununla birlikte 2021 yılından sonra hiç UAM açılmamıştır. Bu durumun 208 üniversite içinde 33'ünün göç konusunda araştırma ve uygulama merkezi olduğu düşünüldüğünde yeni UAM açmaya yönelik bir doygunluktan çok ilginin azaldığını gösterdiği söylenebilir.

Şekil 1. Yıllara Göre Göç Konusunda Açılan Uygulama ve Araştırma Merkezleri

Kaynak: Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sisteminden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Öyle ki en fazla geçici koruma altındaki Suriyeli nüfusa sahip iller sıralamasına göre bakıldığında 4. sıradaki Hatay, 7. sıradaki Bursa ve 8. sıradaki İzmir illerinde hiçbir üniversitede göç konusunda açılmış UAM bulunmaması yine çarpıcı bir tespittir. Diğer taraftan, 9. sıradaki Konya'da sadece bir vakıf üniversitesinde bu kapsamda bir uygulama ve araştırma merkezi bulunmaktadır. Bu da köklü devlet üniversitelerinin de olduğu Konya'da daha fazla UAM açılması potansiyelini ortaya koymaktadır.

Tablo 13. Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin En Fazla Olduğu İller ve Bu İllerdeki Üniversitelerin Göç Konulu Uygulama ve Araştırma Merkezi Sayıları

İl Adı	İstanbul	Gaziantep	Şanlıurfa	Hatay	Adana	Mersin	Bursa	İzmir	Konya	Ankara	Diğer	Toplam
Göç Konulu Uygulama ve Araştırma Merkezi Sayısı	5	3	1	0	1	1	0	0	1	6	15	33
Geçici Koruma Altındaki Suriyeli Sayısı*	551.588	464.131	375.699	360.580	254.709	241.362	185.309	148.427	123.357	98.795	799.767	3.603.724

*Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı 03.11.2022.

Tezler

Göç konusunda yapılan tezlerle ilgili literatürde çeşitli araştırmalar bulunmaktadır. 1988-2018 yılları arasında Türk yükseköğretiminde göç alanındaki doktora tezleri üzerine yapılan araştırmada en çok sayıda doktora tezinin 2008-2012 arasında yayımlandığını göstermiştir (Alkar ve Atasoy, 2020, s.67). Daha daraltılmış bir analizle sadece Türkiye'deki Suriyeli öğrencilerle ilgili 2018-2021 yılları arasında gerçekleştirilmiş lisansüstü tezlere ilişkin bir araştırma ise bu konuda en fazla sayıda tezin 2019 yılında yapıldığını ortaya koymuştur (Uğur ve diğerleri, 2023, s.352).

Bu çalışmada ise Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezi üzerinden Türk Dil Kurumunun "Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret" tanımı çerçevesinde "göç" anahtar kelimesiyle yapılan arama sonrasında 1986 tarihinden 10 Kasım 2022 tarihine kadar yapılmış yüksek lisans, doktora teziyle birlikte sanatta yeterlik ve tıpta uzmanlık konularındaki çalışmalarda 1.070 sonuca ulaşılmıştır.⁷

Tablo 14. Yıllara Göre Göç Konusunda Yapılan Tez / Sanatta Yeterlik / Tıpta Uzmanlık Sayıları

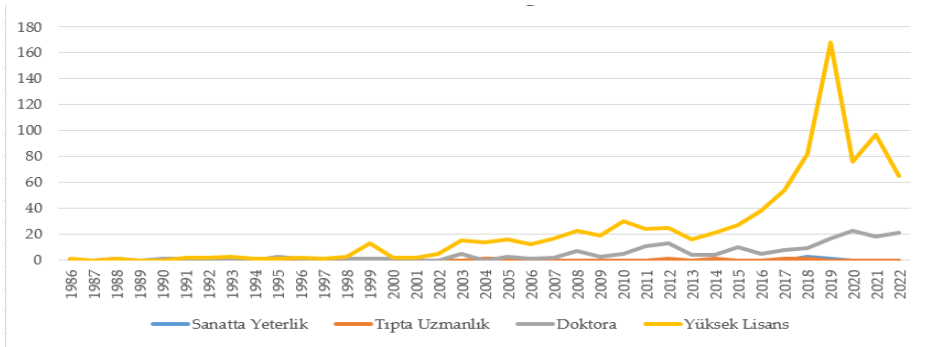
	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Sanatta Yeterlik	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Tıpta Uzmanlık	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1
Doktora	0	0	1	0	1	1	1	1	0	3	1	0	1	1	1	0	0	5	0
Yüksek Lisans	1	0	1	0	0	2	2	3	1	1	2	1	3	13	2	2	5	15	14

⁷ Bilgisayar mühendisliğinde "Java ipliklerinin bağlam bilgisiyle birlikte göç ettirilmesi", biyolojide "...göçmen kuşların göç hareketlerinin incelenmesi" gibi başlıklar kapsam dışı bırakılmıştır.

Toplam	1	0	2	0	1	3	3	4	1	4	3	1	4	14	3	2	5	20	14
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022 ^s	Genel Toplam
Sanatta Yeterlik	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	1	0	0	0	4
Tıpta Uzmanlık	1	0	0	0	0	0	0	1	0	1	0	0	1	1	0	0	0	0	7
Doktora	3	1	2	7	3	5	11	13	4	4	10	5	8	9	17	23	18	21	181
Yüksek Lisans	16	12	17	23	19	30	24	25	16	21	27	38	54	82	168	76	97	65	878
Toplam	19	13	19	30	22	35	35	38	20	25	37	43	62	91	185	99	115	86	1.070

Kaynak: Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Yapılan tezlerin sayısında yıllara göre en fazla yoğunluğun 2018-2022 yılları arasında gerçekleştiği göze çarpmaktadır. En fazla sayıda tez, sanatta yeterlik, tıpta uzmanlık çalışmasının 2018'de (toplam 185) olduğu görülürken, doktora tezlerinde en fazla çalışma ise 2019 yılında (23) olmuştur. Bu durum 2016 yılında AB ve Türkiye arasında yapılan Geri Kabul Anlaşmasıyla Suriyelilerin geçici koruma altında olma statüsü devam etse de savaş şartları bitene kadar Türkiye'de fiili olarak yerleşik kalacaklarının artık kamuoyunda da bir görüş olarak benimsenmesinin akademideki yansımaları olarak değerlendirilebilir. Ancak 2022 sonu itibarıyla tez sayılarının son dört yıla göre düşük olduğu görülmektedir. Bu durumda göç konusunda yeni araştırma yapmaya yönelik ilginin azaldığını göstermektedir.

Şekil 2. Yıllara Göre Göç Konusundaki Tez/Sanatta Yeterlik/Tıpta Uzmanlık Sayıları

Kaynak: Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Doktora tezlerin konusuna göre ayırıldığında en fazla sosyoloji alanında çalışmaya rastlanmaktadır. Sosyolojiden sonra kamu yönetimi, siyasal bilimler, uluslararası ilişkiler ve ekonomi alanlarında yapılan tezlerin toplamı diğer bölümlerde

^s 10.11.2022 tarihi itibarıyla.

yapılanların toplamından fazla durumdadır. Bu itibarla özellikle iletişim, demografi gibi alanlarda daha fazla tez yazılması potansiyelinin değerlendirilmesi gerekmektedir.

Tablo 15. Göç Konusunda Yapılan Doktora Tezlerinin Alanlara Göre Dağılımı

Konu	Sayı	Yüzde	Konu	Sayı	Yüzde
Sosyoloji	32	%17,68	Ekonometri	2	%1,10
Kamu Yönetimi	22	%12,15	Halk Bilimi (Folklor)	2	%1,10
Siyasal Bilimler	14	%7,73	İletişim Bilimleri	2	%1,10
Uluslararası İlişkiler	13	%7,18	Mimarlık	2	%1,10
Ekonomi	12	%6,63	Mütercim-Tercümanlık	2	%1,10
Tarih	7	%3,87	Sanat Tarihi	2	%1,10
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	6	%3,31	Adli Tıp	1	%0,55
Sosyal Hizmetler	6	%3,31	Alman Dili ve Edebiyatı	1	%0,55
Antropoloji	5	%2,76	El Sanatları	1	%0,55
Psikoloji	5	%2,76	Fransız Dili ve Edebiyatı	1	%0,55
Coğrafya	4	%2,21	Halk Sağlığı	1	%0,55
Din	4	%2,21	İngiliz Dili ve Edebiyatı	1	%0,55
Hukuk	4	%2,21	İşletme	1	%0,55
Sahne ve Görüntü Sanatları	4	%2,21	Karşılaştırmalı Edebiyat	1	%0,55
Türk Dili ve Edebiyatı	4	%2,21	Müzik	1	%0,55
Demografi	3	%1,66	Radyo-Televizyon	1	%0,55
Eğitim ve Öğretim	3	%1,66	Reklamcılık	1	%0,55
Maliye	3	%1,66	Sağlık Kurumları Yönetimi	1	%0,55
Şehircilik ve Bölge Planlama	3	%1,66	Türk İnkılap Tarihi	1	%0,55
Dilbilim	2	%1,10	Toplam	181	%100

Kaynak: Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı Tez Merkezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Tarih boyunca Kafkaslar, Kırım, Rumeli, Ortadoğu ve birçok bölgeden gelenlerin varlığıyla oluşan göç olgusu Anadolu coğrafyasının bir gerçeği olarak Türkiye'nin sosyo-kültürel ve siyasi yapısını etkilemektedir. Bu kapsamda, sosyal uyumu gerçekleştirecek çalışmalar oldukça önemlidir. Ancak genel kanunun aksine uyum tek yönlü değil çift yönlü bir süreçtir. Bu yüzden göçmenler kadar yerli halkın da uyuma yönelik eğitim alması gerekliliktir. Bu eğitim her alanda önemliken yükseköğretimde hem politika yapıcılara ürünleriyle bilgi sunması hem de yetişen insan gücüyle ilerde göç konusunda doğrudan politika tasarlama ve uygulayıcılarını yetiştirilmesiyle ayrı bir öneme sahiptir. Ancak yükseköğretimde göç konusunda verilen eğitimin zorunluluklar temelinde yürütülmesi yerel halkın tepkisine neden olabilecek niteliktedir. Zira genel kanı yukarıda da ifade edildiği üzere uyum konusunun göçmenler tarafından sağlanması yönündedir. Bu çerçevede seçim mimarisi olarak seçim özgürlüğü sunan dürtme teorisinin bu alandaki kamu politikası yapımında kullanılmasının akılcı bir tercih olacağı söylenebilir. Bu çalışmada da Türk Yükseköğretiminde göç konusunda verilen idari ve sosyal bölümlerdeki lisans dersleri, yapılan tezler, uygulama ve araştırma merkezleri ve YÖK 100/2000 Doktora Burs programları çerçevesinde mevcut durum ortaya konulurken çalışmanın bulgu sonuçlarından hareketle konuya ilişkin aktörlere şu öneriler sunulmaktadır.

Göç politikasında etkinliği artırmak için daha güçlü bir personel eğitimi verilmesinin yanı sıra yükseköğretim müfredatında bu konuya daha çok yer verilmesi gereklidir (Erdil, 2020, s.83). Göç politikasına yön verecek siyasetçi, bürokrat ve diplomatların yetişmesi beklenen siyaset bilimi, kamu yönetimi ve uluslararası ilişkiler bölümlerinin sadece %30,8'inde göç konusunda derslerin verildiği görülmektedir. Bu durum karşısında her mezunun konuya ilişkin en az bir ders almasının sağlanması bir politika hedefi olmalıdır. Göç konusunda derslerin zorunlu ders olarak verilmesi muhakkak ki daha etkin bir yöntem olmakla birlikte dürtme teorisi çerçevesinde Bölüm Başkanlıklarınca özgür seçimi sağlayacak şekilde bu derslerin seçmeli ders olarak çeşit ve sayılarının artırılması, ders kataloğunda daha üst sıralarda yer verilmesi ve alanında yetkin akademisyenlerin derse girmesi planlanmalıdır.

YÖK 100/2000 Doktora Burs Programlarında ilk başta sosyal alanda "göç çalışmaları" ve sonrasında göçmen sağlığı da dâhil "halk sağlığı" alanında açılan çağrılar süreklilik göstermemiş bununla birlikte hem üniversitelerin başvurularında hem de burs vermeye hak kazanan üniversitelere taleplerde azalma meydana gelmiştir. Bu durumu gidermek adına öncelikle YÖK tarafından bu alanlarda her dönem çağrıya çıkılarak bu konunun bir noktada sürekli görünür bir tercih fırsatı oluşturması sağlanmalıdır. Diğer taraftan yine YÖK'ün ilgili birimlerince çağrıya yapılan başvuruların başarısını artırmak ve farkındalık yaratmak için çeşitli toplantı, eğitim ve yayınlar hazırlanması konunun dürtme teorisine uygun öncelikli politika olarak ele alınması açısından önerilebilir.

Çalışma sonucunda ortaya konulan 81 il içerisinde 22 ildeki üniversitelerde göç konusunda açılmış uygulama ve araştırma merkezinin bulunduğu ve en fazla geçici koruma altındaki Suriyeli nüfusa sahip iller içinde Hatay, Bursa ve İzmir'de ise hiçbir üniversitede bulunmadığı dikkat çekici bir tespittir. Göç ve göçmen konusunda Türkiye'nin uluslararası aktör ve lider politik konumu paralelinde bu illerdeki bilhassa devlet üniversitelerinin ön alması beklenmelidir. Özellikle Bursa, İzmir ve Konya'daki üniversitelerin potansiyelleri düşünüldüğünde ve yoğun göçmen nüfusun bu illerde bir araştırma sahası imkânı sunmasıyla beraber bu alandaki çalışmaların daha fazla geliştirilebilir olduğu bir gerçektir. Bu durumdan hareketle özellikle bu illerde faaliyet gösteren üniversitelere araştırma ve uygulama merkezi açmalarını sağlamak üzere Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, AFAD, Türk Kızılay, İller İdaresi ve diğer göçle ilgili kurumlar tarafından eğitimler düzenlenmesi, çalıştay, konferans gibi akademik çalışmalara destek sağlanması, sağlanan imkânlarla ortak araştırmalar yapılarak yayınlar çıkarılması yönünde desteklerin ifade edilmesi teşvik edici bir etki yaratacaktır.

Yapılan tezlerin sayısında yıllara göre en fazla yoğunluğun son beş yılda olduğu özellikle 2018 ve 2019 yıllarında olduğu görülmektedir. Bu durum 2016 yılında AB'yle gerçekleştirilen Geri Kabul Anlaşması sonrasında Suriyeli göçmenlerin Türkiye'de daha kalıcı olmasının akademide farkındalığının oluşması ve sonrasında gündeme gelen tez konularında da ilk akla gelen olgulardan biri olmasıyla kısmen açıklanabilir. Ancak tez sayılarındaki durum 2022 sonu itibariyle son beş yılın en düşük seviyesine gerilemiştir. Göç konusundaki tezlere ilginin taze tutulması için ilgili YÖK, kamu kuruluşları, göçle ilgili STK'lar tarafından bursların yanı sıra başarılı tezler için ödüller verilmesi etkin bir yöntem olacaktır.

Sonuç olarak yerel halkın toplumsal uyuma katkı sağlaması için Türk Yükseköğretiminde göç konusunda yürütülen faaliyetlerin bir kamu politikası yöntemi olarak dürtme teorisi çerçevesinde başarıya ulaşması, tüm ilgili aktörlerin konuyu sürekli bir seçim tercihi olarak gündemde tutması ve hedef kitleye yönelik farkındalık yaratacak faaliyetler yürütmesiyle mümkün olacaktır.

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	<p>* Bu makale, 22-24 Aralık 2022 tarihleri arasında Eğitim-Bir-Sen ve Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'nin ortaklığıyla Ankara'da düzenlenen Eğitim ve Göç Sempozyumu'nda sözlü olarak sunulan ancak tam metni yayımlanmayan "Türkiye'nin Yükseköğretimde Göç Eğitimi ve Uygulamaları" adlı tebliğin içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş hâlidir.</p> <p>* Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.</p>
Benzerlik Taraması	Yapıldı – İthenticate
Etik Bildirim	itobiad@itobiad.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	<p>* This article is the revised and developed version of the unpublished conference presentation entitled "Migration Education and Practices in Türkiye's Higher Education", orally delivered at the Education and Migration Symposium held in Ankara between 22-24 December 2022 with the partnership of Eğitim-Bir-Sen and Ankara Hacı Bayram Veli University.</p> <p>* It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.</p>
Plagiarism Checks	Yes - İthenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	itobiad@itobiad.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Kaynakça / References

100/2000 YÖK DOKTORA BURSLARI. "100/2000 YÖK Doktora Bursu 2021-2022 Eğitim Öğretim Yılı Bahar Dönemi (11. Çağrı) Başvuruları. <https://yuzikibinbursu.yok.gov.tr/Sayfalar/HaberDuyuruDetay.aspx?did=45>. Erişim tarihi:28.11.2022.

100/2000 YÖK DOKTORA BURSLARI. "YÖK 100/2000 Doktora Projesi 2020-2021 Eğitim Öğretim Yılı Bahar Dönemi (9. Çağrı) Başvuruları. <https://yuzikibinbursu.yok.gov.tr/Sayfalar/HaberDuyuruDetay.aspx?did=43>. Erişim tarihi:28.11.2022.

100/2000 YÖK DOKTORA BURSLARI. 100 / 2000 YÖK Doktora Bursları için Yükseköğretim Kurumlarının Güz Dönemi Başvuruları Başladı. <https://yuzikibinbursu.yok.gov.tr/Sayfalar/HaberDuyuruDetay.aspx?did=25>. Erişim tarihi:28.11.2022.

100/2000 YÖK DOKTORA BURSLARI. 100/2000 YÖK Doktora Bursu 2018-2019 Güz Dönemi Başvuru İlanı. <https://yuzikibinbursu.yok.gov.tr/Sayfalar/HaberDuyuruDetay.aspx?did=2>. Erişim tarihi:28.11.2022.

100/2000 YÖK DOKTORA BURSLARI. 100/2000 YÖK Doktora Bursu 2018-2019 Bahar Dönemi Başvuru İlanı (27.12.2018). <https://yuzikibinbursu.yok.gov.tr/Sayfalar/HaberDuyuruDetay.aspx?did=36>. Erişim tarihi:28.11.2022.

100/2000 YÖK DOKTORA BURSLARI. 100/2000 YÖK Doktora Bursu 2019-2020 Bahar Dönemi Başvuruları. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/DuyuruDetay.aspx?did=937>. Erişim tarihi:28.11.2022.

100/2000 YÖK DOKTORA BURSLARI. 100/2000 YÖK Doktora Bursu 2021-2022 Eğitim Öğretim Yılı Güz Dönemi (10.Çağrı) Başvuruları. <https://yuzikibinbursu.yok.gov.tr/Sayfalar/HaberDuyuruDetay.aspx?did=44>. Erişim tarihi:28.11.2022.

100/2000 YÖK DOKTORA BURSLARI. 100/2000 YÖK Doktora Bursu Başvuru İlanı (Yükseköğretim Kurumları için) <https://yuzikibinbursu.yok.gov.tr/Sayfalar/HaberDuyuruDetay.aspx?did=28>, Erişim tarihi:28.11.2022.

100/2000 YÖK DOKTORA BURSLARI. 100/2000 YÖK Doktora Bursu Başvuru İlanı.<https://yuzikibinbursu.yok.gov.tr/Sayfalar/HaberDuyuruDetay.aspx?did=10>. Erişim tarihi:28.11.2022.

100/2000 YÖK DOKTORA BURSLARI. 100/2000 YÖK Doktora Bursu Pandemi Dönemi Özel Çağrısı (2020-2021 Eğitim Öğretim Yılı Güz Dönemi)(17.06.2020). <https://yuzikibinbursu.yok.gov.tr/Sayfalar/HaberDuyuruDetay.aspx?did=40>. Erişim tarihi:28.11.2022.

100/2000 YÖK Doktora Bursu Programı Sonuçları <https://yuzikibinbursu.yok.gov.tr/DuyuruBelgeleri/100-2000-Uygun-Bulunan-Alanlar-ve-Universiteler.pdf>

2017-2018 Eğitim Öğretim Yılı Bahar Dönemi 100/2000 YÖK Doktora Bursu Başvuruları, <https://yuzikibinbursu.yok.gov.tr/Sayfalar/HaberDuyuruDetay.aspx?did=7>

Aktaş, M., & Öztekin, S. (2017, April). Göç ve mültecilik ile ilgili kavram karışıklığı. In Third Sarajevo International Conference (p. 219-336).

Aldemir, C. & Kaya, M. (2020). "Dürtme" fikrinin bir kamu politikası aracı olarak covid-19 döneminde hükümetler tarafından uygulanması. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 19 COVID-19 Özel Sayısı, 122-142. DOI: 10.21547/jss.742934

Alkar, E. & Atasoy, E. (2020). Türkiye'de göç üzerine yapılan doktora tezlerine yönelik bir içerik analizi. *TESAM Akademi Dergisi*, 7 (1), 67-89. DOI: 10.30626/tesamakademi.696174

Arısoy, C. (2022). *Etik olgusu çerçevesinde kamu politikalarında dürtme: Zorunlu bireysel emeklilik sistemi örneği* (Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Arno, A., & Thomas, S. (2016). The efficiency of nudge theory strategies in influencing adult dietary behaviour: a systematic review and meta-analysis. *BMC public health*, 16(1), 1-11.

Başel, H. (2011). Türkiye'de nüfus hareketlerinin ve iç göçün nedenleri. *Journal of Social Policy Conferences*, 0(53), 515-542. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/iusskd/issue/898/10088>

Beşirli, H. , Geri, S. , Ünal, A. ve Aksoy, E. (2017). Kırgızistan'da Göç ve Göçün Nedenleri Üzerine Değerlendirmeler. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (2), 227-240. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/mjss/issue/40510/485610>

Cornelius, W. A., & Rosenblum, M. R. (2005). Immigration and politics. *Annu. Rev. Polit. Sci.*, 8, 99-119.

Czaika, M., & De Haas, H. (2013). The effectiveness of immigration policies. *Population and Development Review*, 39(3), 487-508.

Çağlar, T. (2018). Göç çalışmaları için kavramsal bir çerçeve. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (8), 26-49. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/iisbf/issue/37674/413560>

Çelik, F. (2005). İç göçler: Teorik bir analiz. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(2), 167-184. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/cusosbil/issue/4372/59829>

Daştan, H., Çalmaşur, G., Oral, F., & Aysin, M. (2022). Bir politika aracı olarak davranışsal iktisat: Varsayılan etkisinin BES üzerinden incelenmesi. Tam Metin Bildiri. 8. Uluslararası Ekonomi Yönetimi ve Pazar Araştırmaları Kongresi. 13 Ekim 2022, 80-86.

Demir, E. (2022). Göç sosyolojisi. *Osmaniye Korkut Ata Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 3(2), 131-138.

Eğri, T. (2021). Dürtme. *İş Ahlakı Dergisi*, 14(1), 191-195.

Ekici, S., & Tuncel, G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 9-22.

Erat, V. & Alma Savaş, D. (2022). Bir kamu politikası aracı olarak dürtme. *Bingöl Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 175-206. DOI: 10.33399/biibfad.1119347

Erbaş, H. (2019). Göç ve göçmenler. Phoenix Yayınevi, Ankara.

Erdil, B. (2020). Göç ve mülteci hareketlerinin Türkiye'nin göç politikalarına etkileri. *Bilge Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 71-86.

Erkan, Y. & Erdoğan, Ö. (2006). Göç ve çocuk suçluluğu. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 9(9), 79-90. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/spcd/issue/21102/227258>

Erol, M. & Ersever, O. G. (2014). Göç krizi ve göç krizine müdahale. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 24 (1), 47-68. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/khobilim/issue/34212/378196>

Gaziantep Üniversitesi El-Bab İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. (21.03.2022). <http://elbabibf.gantep.edu.tr>

Kılıç, E. (2020). Kamu politikalarında davranışsal iktisadın önemi: Dünya ve Türkiye'den uygulama örnekleri. *Uluslararası Ekonomi İşletme ve Politika Dergisi*, 4(1), 237-262.

Kuşşeven, A. (2022 A). *Devlette davranışsal kamu politikalarının ortaya çıkışı ve gelişim süreci: Türkiye örneği*. Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kuşşeven, A. (2022 B). Kamu politikalarında dürtme yaklaşımı ve yapay zekânın kullanımı. *Kamu Yönetimi ve Teknoloji Dergisi*, 4 (1), 59-77. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kaytek/issue/73022/1097905>

Li, P. S. (2003). Deconstructing Canada's discourse of immigrant integration. *Journal of International Migration and Integration*, 4(3), 315-333.

Nasirova, A. (2014). *Şartlı mültecilerin yerel halka yönelik görüşleri: Afyonkarahisar örneği*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Özdemir, D. (2018). Türkiye'de bölgelerarası iç göç hareketlerinin belirleyicileri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (3), 1337-1349. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/ataunisobil/issue/39594/450978>,

Özdemir, M. (2008). *Türkiye'de iç göç olgusu, nedenleri ve Çorlu örneği* (Yüksek Lisans Tezi).Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, Edirne.

Özdemir, Ş. (2019). Bir kamu politikası aracı olarak davranışsal içgörü. *Türkiye İletişim Araştırmaları Dergisi*, (34), 247-274.

Özgüler, V. C. (2018). Göç ve uyum politikaları. *GSI Journals Serie B: Advancements in Business and Economics*, 1(1), 1-10.

Pedwell, C. (2017). Habit and the politics of social change: A comparison of nudge theory and pragmatist philosophy. *Body & Society*, 23(4), 59-94.

Perşembe, E. (2009). Almanya'da çok kültürlü yapının ayrıştırılan unsuru olarak Müslümanlar ve entegrasyon deneyimleri, *Milel ve Nihal*, 6(2), 233-263. Erişim Adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/milel/issue/10458/128041>.

Sağlam, S. (2006). Türkiye'de iç göç olgusu ve kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (5), 33-44. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/turkiyat/issue/16667/330762>

Serim, H. & Küçükşenel, S. (2020). Davranışsal iktisat ve dürtme: Sağlık politikaları özelinde bir inceleme. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 38 (3), 531-559. DOI: 10.17065/huniibf.658117

Şanlıöz, S. A. (2016). Dış göç olgusunun düzensiz göç gerçeği: Karşılaşılan etkilere ekonomik ve sosyolojik çözüm önerileri. *Sosyoekonomi*, 24 (30), 139-146. DOI: 10.17233/se.2016.10.008

Şimşek, H. (2018). Davranışsal iktisadın politika yapımına etkisi. United Kingdom, London: Ijopec Publication.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2016), "2014 Türkiye Göç Raporu", Yenimahalle, Ankara.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, "Kitlesele Akınlar", <https://www.goc.gov.tr/kitlesele-akinlar>, Erişim tarihi:25.12.2022

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2020), "Uyum Strateji Belgesi ve Ulusal Eylem Planı 2018-2023" <https://www.goc.gov.tr/kurumlar/goc.gov.tr/Yayinlar/UYUM-STRATEJI/Uyum-Strateji-Belgesi-ve-Ulusal-Eylem-Plani.pdf>

T.C. Mardin Artuklu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Erişim Tarihi:8 Aralık 2022, <https://www.artuklu.edu.tr/iktisadi-ve-idari-bilimler-fakultesi>

Tamer, M. (2020). Göç, göçün nedenleri ve uluslararası göç üzerine kavramsal bir analiz. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(60), 2808-2818.

Tezcan, M. (2019). Ülkemizde göç ve eğitim sorunları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi (JFES)*, 27 (1) , 61-67. DOI: 10.1501/Egifak_0000000441

Tüm, M. S. (2016). Yoksulluktan yoksunluğa göç: Marmaris ve Mersin örnekleri. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 3(5), 111-134. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/toplumdd/issue/22725/242538>

Uğur, M., Sabır, M. , Güneş, Y., Kızılbag, C. & Yıldız, M. (2023). Türkiye'de öğrenim gören Suriyeli öğrenciler üzerine yapılan lisansüstü tezlerin incelenmesi. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 10(1), 352-368. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/atdd/issue/76358/1256359>

Uslu, Y. (2022). Göçmenlere sunulan eğitim politikalarının göçmenlerin uyumuna etkisi: Türkiye ve Almanya örnekleri. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Çalışmalar Dergisi*, 3 (2) , 106-124. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/gsijses/issue/74517/1200068>

Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: Çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Turkish Studies (Elektronik)*, 9(2), 1685-1705.

YÖK 100/2000 Projesi-Doktora Burs Programının 4. Çağrı Döneminde Desteklene Üniversiteler ve Alanları Belli Oldu, <https://yuzikibinbursu.yok.gov.tr/Sayfalar/HaberDuyuruDetay.aspx?did=1>

Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi, <https://istatistik.yok.gov.tr/>

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı (2018). 100 / 2000 YÖK DOKTORA BURSLARI Nisan 2018, Ankara

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı (2020) Türkiye Yükseköğretimde Yeni YÖK Projeleri YÖK 100/2000 Doktora Projesi. Aralık 2020, Ankara

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU. YÖK 100/2000 DOKTORA BURSUSU 2019-2020 GÜZ DÖNEMİ İÇİN ÜNİVERSİTELERDEN BAşVURULAR ALINMAYA BAřLANDI. <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/100-2000-yok-doktora-bursu-2019-2020-guz.aspx>. Erişim tarihi:28.11.2022.